

ناسیونالیسم عرب: جستاری انتقادی

Bassam Tibi.

Arab Nationalism: A Critical enquiry,

Translated by Marion Farouk,

Sluglett & Peter Sluglett Macmillan,

2nd edition, 1990, 326 p.

کتاب حاضر رساله‌ای است درباره ملی‌گرایی عربی که به زعم نویسنده، یک پدیده منفرد و مستقل تاریخی نیست؛ از این رو، نویسنده درباره اجزا و اشکال مختلف پدیده تاریخی آن صحبت می‌کند. ملت، ملی‌گرایی و دولت ملی پدیده‌های نوظهوری در تاریخ جوامع اسلامی هستند. در پی سلطه همه جانبه اروپائیان بر جهان، اروپایی کردن نظام جهانی در دستور کار قرار گرفت و کشورهای عربی خاورمیانه قسمتی از این جهان مدرن شدند، و یک نظام بین‌المللی را پایه‌گذاری کرده‌اند. ناسیونالیسم یا ملی‌گرایی اساساً یک پدیده اروپائی است و به ظهور دولت ملی جدید در اروپا بستگی دارد.

Ernest Gellner در جایی به این موضوع اشاره می‌کند که در اوایل دهه ۱۳۴۰/۱۹۶۰ برنامه استعمارزدایی کم و بیش کامل شد و ناسیونالیسم «در دنیای نوین امروز یک قدرت عظیم به‌شمار می‌آید». هنوز آثار فراوانی در زمینه ناسیونالیسم وجود دارد که در آنها دانش‌پژوهان به این پدیده پرداخته‌اند. اگر چه حجم آثار نوشته شده در مورد ناسیونالیسم بسیار زیاد است ولی با این حال جای بسی تعجب است که در می‌یابیم چقدر اندکند آثاری که به موضوع نظریه‌ها می‌پردازند. طیبی می‌گوید: «چهارچوب مرجعهایی که در این کتاب برای تحقیق درباره ناسیونالیسم عرب از آنها استفاده کردم، و در این مقدمه جدید بیشتر به آنها می‌پردازم، بر یک نگرش تلفیقی از رشته‌های تاریخ و علوم اجتماعی استوار است».

این کتاب شامل چهار قسمت اصلی است: (۱) تلاش برای متمایز ساختن ناسیونالیسم جهان دوم از گونه‌های مختلف ناسیونالیسم اروپایی؛ (۲) پیدایش و توسعه ملی‌گرایی در جهان عرب قبل از جنگ جهانی دوم؛ (۳) نظریه ناسیونالیسم مردمی پان عربی [العروبه] ساتی الحُصری و خاستگاههای فلسفی آن؛ (۴) نظریه‌ی الحُصری در

عمل: ناسیونالیسم مردمی‌پان عربی در رقابت با دیگر جریانهای سیاسی در خاورمیانه. بخشهای یادداشتها، کتاب‌شناسی و فهرست اعلام نیز، به چهار قسمت اصلی افزوده شده است.

در این اثر، طبیعی تأثیر و عملکرد ملی‌گرایی و سهم آن را در تحولات سیاسی و اجتماعی جهان سوم مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و خیزش ناسیونالیسم در خاورمیانه را همچون نمونه‌ای تاریخی در نظر گرفته است. نقطه کانونی بحث نویسنده معطوف به دوران پس از جنگ اول است، یعنی دورانی که بسیاری از روشنفکران عرب در پی اشغال کشورشان، از بریتانیا و فرانسه روی برگرداندند. نتیجه‌ای که نویسنده به آن دست یافته این است که ناسیونالیسم به رغم ایفای نقش مهم و ضروری در جنبشهای استقلال‌طلبانه ملی در خاورمیانه، از این پس به صورت یک آرمان در آمده که ظاهراً سد راه آزادی سیاسی و اجتماعی بیشتر شده است. چاپ جدید این اثر که با اضافه شدن فصل مقدمه کاملاً هوای تازه‌ای پیدا کرده مورد علاقه خاص مورخان، جامعه‌شناسان و نیز کارشناسان منطقه قرار خواهد گرفت.

محمدتقی حروفچین

ظهور و سقوط اتحاد بزرگ، سالهای ۱۹۴۱ تا ۱۹۴۵

Ann Lane & Howard Temperley (ed)

The Rise and Fall of Grand Alliance, 1941 - 45

(London: Macmillan 1995), 264 p.

کتاب حاضر مجموعه جستارهایی است درباره روند پیدایش و تکوین جریان موسوم به اتحاد بزرگ (۴۵ - ۱۹۴۱) بین دول متحد انگلیس، آمریکا و شوروی در جنگ جهانی دوم به منظور مقابله با تهاجمات و تجاوزات گسترده ارتش آلمان نازی و نابودی حکومت هیتلر. این کتاب منتخبی از مقالات محققان آمریکایی و انگلیسی است که براساس مدارک و مستندات بایگانیهای وزارت خارجه سه کشور فوق به تشریح و تحلیل مسایل سوق‌الجیشی، سیاسی و امنیتی اتحاد سه‌گانه پرداخته‌اند. نویسندگان، علاوه بر این، تلاش نموده‌اند تا با بررسی علل و انگیزه‌های برقراری روابط نظامی، سیاسی و